

Parku Natyror Rajonal Shkrel (PNR)

Parku Natyrore Rajonal Shkrel (PNR), që është krijuar së fundmi , ka një sipërfaqe të përgjithshme prej 20,282 ha. Parku gjendet rreth 10 km në veri-lindje të qytetit Koplík dhe kufizohet nga :

- Veriu : Kelmendin dhe me parkun e alpeve – kategoria e II e IUCN .
- Lindja : Pultin dhe me Parkun kombëtar Theth.
- Jugu: Gruemirën dhe Koplíkun
- Përendimi : Kastratin dhe pjesërisht Koplíkun

Shkreli është një bukuri e rrallë e Apleve Shqipëtare, 20 km larg nga shkodra. Një vend për tu vizituar në cdo stinë. Gjatë verës mund të shijoni ajrin e pastër dhe të freskët të Razmës në 1000 metër lartësi osë mund të bëni shetitje të gjata nën hijen e pemëve të gështenjave të Re\$it, Lohes dhe Qafë Gradës . Të apasionuarit pas shetitjeve në natyrë do të zbulojnë shtigjet e shumta që përshkruajnë peisazhin alpin të Bogës. Në një natyrë të paprekur dhe të shoqëruar nga udhërrëfyes vendas mund të vizitohen këthesat gjarpëruese të kanionit të Përroi të Thatë dhe shpellat e shumëta që gjenden në zonë brenda të cilave ka shumë histori dhe legjenda. Qëndrimi në bujtina dhe hotele, ushqimi natyral, rizbulimi i traditave të lashta do ta bëjnë udhëtimin tuaj në Shkrel të paharrueshëm. PNR Shkrel gjendet zemër të Apleve Shqiptare dhe është cilësuar dhe si “Porta hyrëse e alpeve”. Ai ndodhet ndërmjet “ Parkut Kombëtar të Thethit” dhe “ Liqenit të Shkodrës”. Afërsia me këto dy parqe e bën atë një destinacion të rëndësishëm. Avantash tjetër është afërsia me Malin e Zi , vetëm 25 km larg.

PNR Shkrel dhe plani i menaxhimit të tij është hartuar në vitin 2014, me mbështetjen e projektit “ Ruajtja e agrobiodiversitetit në Shqipërinë rurale (CABRA) , e financuar nga GIZ.

- **Aksesueshmëria**

- *Si arrihet Në Parkun Natyror Rajonal Shkrel ?*

- **Më makinë private:** Në Parkun Natyrorë Rajonal Shkrel arrihet lehtësisht me makinë private . Të gjithë fshatrat kryesisht arrihen me makina të zakonshme.
- **Me autobus :** Ka autobus si dhe minibus të cilët nisen cdo ditë , kryesisht \$do orë , nga Shkodra për në Koplik. Më pas mund të merren minibuse nga Kopliku për në PNR Shkrel.
- **Me bicikleta ose motorrcikleta :** Infrastruktura rrugore e asfluar rishtazi të krijon mundësinë që të arrihet në PNR Shkrel dhe përmes biçikletësë ku pastaj mund të shijohen dhe shtigje malore të zonës së Shkrelit përmes shëtitjeve me biçikleta.

Agrobiodiversiteti në PNR Shkrel.

Për shkak të afërsisë me Alpet, kjo zonë shquhet për një larmi të madhe specimesh, ekosistemesh dhe peisazhesh pra për biodiversitetin e saj të larëmishtëm. Banorët e zonës që jetojnë atje kanë ruajtur praktika tradicionale të kujdesjes ndaj biodiversitetit ndër shekuj, duke mbrojtur kështu bimësinë lokale dhe gjënë e gjallë, të cilat sigurojnë jetesën e tyre.

Rritja e specieve vendase dhe kujdesja ndaj kafshëve unike në këtë rajon ndihëmon në lehtësimin e ndikimeve negative të bujqësisë mbi biodiversitetin, ruajtjen dhe mbrojtjen e ekosistemeve lokale. Kjo është e rëndësishme për të ruajtur cilësinë e tokës , ajrit dhe ujit , të cilat nga ana e tyre , i lejojnë speciet e rralla të bimësisë së egër dhe kafshëve të mbijetojnë dhe lulëzojnë në zonat e mbrojtura të Alpeve të Shqipërisë. Ruajtja e biodiversitetit në PNR Shkrel shkon paralelisht me zhvillimin e qëndrueshëm ekonomik dhe social: fermerët mund të konkurojnë në treg duke ofruar një larmi varietetësh konsumatorëve. Ata mund t'ua shesin produktet e tyre malore vizitorëve të ndryshëm dhe dyqaneve në rajon . Kjo, nga ana tjetër , shërben për të terhequr vizitorët që dëshirojnë të mësojnë më shumë për origjinën e produkteve të caktuara dhe mënyrën se si përpunohen ato.

- **Lloje bimësh endemike** : Wulfenia Baldacci, Campanula Albanica, Hellebours multifidus , Liliumi Albanica , të cilat përbëjnë 10 % të specieve endemike të shqipërisë . Parku është i pasur me një mori lulesh të ndryshme të cilat i kalojnë mbi 60 lloje.
- **Fauna endemike dhe specie të rrëzikuara** : salamandra, triton, gabonja ,shqipja e vogël, vjedulla, dhia e egër, etj.
- **Bimë aromatike – mjeksore** : sherbela, kamomili, caji i malit , trumzë , lavandula, sanza, trëndëfil i egër, lule blini, dëllinja e zezë dhe dëllinja e kuqe, thundërmushka e shumë të tjera.
- **Habitatet**: PNR Shkrel karakterizohet nga një diversitet i lartë i habitateve dhe ekosistemeve si pasojë e pozicionit gjeografik dhe ndikimit të faktorëve ekologjik në këtë zonë , duke konsideruar që ka një shtrirje gjeografike shumë të gjerë , nga 300 deri në 2400 m/mnd.
 - *Pyje me shkozë të zezë*
 - *Pyje termofilë ahut*
 - *Pyje malore dhe sub-alpine të ahut*
 - *Pyje me dushqe dhe shkozë*
 - *Habitete të përrenjëve dhe lumenjëve*
 - *Pyje të përziara të malëve Dinarike (pishë e zezë , ah dushqe, etj,)*
 - *Kullotat termofile*
 - *Habitete shkëmbore të zonës së temperuar.*

Bimë autoktone/vendase me vlera kombëtare PNR Shkrel

- **Gështenjat** – frut identifikues për Reçin – janë vecanërisht të njohura në këtë zonë për shijen e tyre të ëmbël dhe natyrale. Kjo gështenjë ka mbi 300 vite dhe përbën një trashëgimi pasurore jo vetëm për Reçin, por për tërë Malësinë e Madhe. Nisur nga rëndësia e saj, me vendim qeverie në vitin 1974 “Gështenja e Reçit” është shpallur monument natyror.

- **Sherbela** (*salvia folium/salvia officinalis L.*) është një bimë shumëvjeçare, autoktone e zonës, e gjendur kudo në pjesët shkëmbore, në zonën e shkurreve në Shkrel. Bima gjendet si e kultivuar ashtu edhe spontane dhe lulëzon nga muaji maj-korrik. Sherbela gjen një përdorim shumë të madh në industrinë e farmaceutikës, industrinë ushqimore, kozmetikë dhe ka përdorim shumë të gjerë si çaj.
- **Rrushi rrezaki** (llaznë). Lloj mjaft interesant I zonës së Shkrelit, me shtrirje më të gjerë në Reç. Është lloj me vile të ngjeshur, të rëndë e mjaft prodhues. Kokrra është vezake, tipike e rrushit për tavolinë, që është kompakt dhe kërcet në gojë. Prodhimin më të madh e jep nëse kultivohet si erekë, kryesisht e mbajtur në bimë të fuqishme si fojleta/kalibba (ceraca), por që shkon mirë edhe me frashër e bimë të tjera.

Turizmi në PNR Shkrel

Fshatrat kryesorë për zhvillimin e turizmit janë:

- **Razma:** Razma shtrihet mbi një pllajë karstike 900-950 m mbi nivelin e detit, e cila paraqet kontraste befasuese në relief, mes majave piramidale në pjesën më të madhe të pyllëzuara dhe gropave karstike, të mbuluara nga kullotat alpine, me klimë shumë të mirë dhe curative. Relievi malor me pyjet mbreëlënëse të ahut e pishës, që marrin ngjyra të ndryshme në stinë të ndryshme, e bëjnë këtë zonë shumë piktoreske. Larmia e kafshëve dhe e shpendëve të egër përbën një mundësi të mirë për të apasionuarit pas gjuetisë. Këtu mund të bëni ecje malore, piknik në lëndinat me lulë, të luani në këndet e lojrave, të eksploroni shpella dhe të bëni ski.
- **Boga:** Boga është një fshat I vendosur në luginë 950m mbi nivelin e detit, I rrethuar nga Alpet. Lugina e këtij fshati fillon me Përroin e Thatë në Grykë të Lugjeve dhe përfundon në Qafë Thorë në lartësinë 1700m. Në trojet e Bogës janë gjetur dëshmi arkeologjike të vendbanimeve të hershme ilire të shek. II-III. Boga është vendi ideal për amatorët dhe profesionistët e speleologjisë. Përmendim këtu Shpellën e Puçit, Shpellën e Cilikolajve, Pusin e Gjek Markut, më I thelli I eksploruar në Shqipëri ku gjendet akulli fosil, Shpella e

Njerezve të Lagur etj. Bukuria, pasuritë natyrore dhe kulturore dhe aktivitete të tjera në natyrë të këtij fshati u lënë mbresa çdo vizitori.

Turizmi në PNR Shkrel

- **Reçi:** Reçi është një fshat i vogël dhe ka potencial kryesisht për zhvillimin e agroturizmit. Rruga që të çon drejt tij është mes fushave të mbjella me bimë heterovajore dhe në sfond ngrihen kodrat e pas tyre mallet e larta. Fshati Reç është shumë i njohur për pyllin e dendur me gështenja, I cili shtrihet në një sipërfaqe prej 450ha dhe me rreth 30.000 rrënjë. Trungjet e gjera të gështenjave dëshmojnë që ato janë aty prej shekujsh. Shëtitjet në ajrn e pastër, vizita në baxho djathi, në shpella, në feramat me dhi race autoktone dhe brenda fshatrave nën hijen e gështenjave janë një kurë e mirë antistresi. Në shtator, kur gështenjat janë gati, këtu mund të shijoni gështenjat e pjekura, mjaltin e gështenjës, si dhe ëmbëlsira të bëra me gështenja. Fshati Reç përvec pyllit të gështenjave është i njohur dhe në sajë të një ngjarjeje historike që daton në vitin 1943.

Aktivitetet në natyrë në PNR Shkrel

- **Alpinizmi:** Vendet më të përshtatshme për alpinizëm janë: Maja e Madhe 2011.4m, Maja e Kamshollit 2016m, Raba e Ducajve 2214m, Maja e Rrabës 2250m, Maja e thatë 2541m, Radohima 2313m, Maja e Livadhit 2493m, Drugomires 1904m, Maja e Veleçikut 1725m, etj.
- **Ecje në natyrë:** Shëtitjet ditore në natyrë me tematikë natyrore dhe historiko-kulturore, mund të zhvillohen në çdo stinë në zonën e Shkrelit, megjithse është e parapëlqyer stina pranverore dhe verore, për shkak të bllokimit që mund të shkaktojë dëborat që bie gjatë stinës së dimrit. Ekziston mundësia e organizimit të ekskursioneve më të gjata në këtë zonë, të cilat mund të jenë sy ditore, duke përshkuar shtigje që të lidhin me luginat përreth apo shtigje që lidhin Shkrelin.

- **Shpella:** Ekzistojnë disa shpella në zonë, të cilat janë ende të paeksploruara. Vizita në shpella rekomandohet të bëhet me udhërrëfyes vendas.
- **Shëtitje me kuaj** është mënyra më e mirë për të vizituar zonën. Vendet më të përshtatshme janë akset: Dedaj-Vrith-Razëm; Razëm-Bogë; Dedaj-Ducaj-Bogë; Dedaj-Reç-Repisht.
- **Aeronautika:** Vendet më të përshtatshme janë mbi fshatin Bogë, në drejtim të Malit të Veleçikut.
- **Çiklizmi malor:** Në Shkrel mund ta përjetoni këtë aventurë në rrugë të pashtuara, të përfshirë në një natyrë të bukur dhe ende të paprekur, në një mjedis të pasur me biodiversitet.
- **Agroturizmi:** Punimi dhe mirëmbajtja e tokës, kultivimi i saj, vjelja dhe përpunimi i produkteve, blegtoria dhe përpunimi i produkteve blegtorale është ajo çka ofrohet në fshatrat e Shkrelit. Fermat zbatojnë praktika të mira në fushën e bujqësisë dhe blegtorisë, mundësisht bujqësinë dhe prodhimet organike (bio). Reçi është mishërimi perfekt i këtij lloji turizmi.

Mikpritja & Gastronomia në PNR Shkrel

Tradicionalisht banorët e Alpeve janë shquar për virtytet e tyre e një nga cilësitë më të mira që ata kanë është mikpritja. Të rrethuar nga mikpritja dhe buzëqeshjet e banorëve të zonës, historitë e së kaluarës e të sotmes, këngët nën tingujt e lahutës dhe çiftelisë, gatishmëria për të ndarë me miqtë e tyre vizitorë traditat dhe kulturën e luginës së tyre do ju bëjë të ndiheni si në shtëpinë tuaj.

Kësaj mikpritjeje të pashoqe dhe panoramës mahnitëse që karakterizon zonën i shtohet edhe natyraliteti dhe gatimet e shijshme të pjatave tradicionale, të pasuruara nga shijet e forta dhe unike të djathit të prodhuar në stane dhe i mishit të bagëtive, që marrin më të mirën nga natyra dhe livadhet e zonës. Pjatat tipike të zonës janë: kaçimaku, fërliku, petullat me mjaltë, buka e misrit dhe djathi i zier. Trofta e Sheut të Rrjollit është karakteristikë e zonës më lindore të luginës.

Disa pika për tu vizituar në PNR Shkrel

Gështenja e Reçit: shëtitjet në ajrin e pastër nën hijen e gështenjave janë një kurë e mirë qetësie (shteg I shënuar rrethor). Karakteristikë e veçantë është shpallja monument natyror e Gështenjës së Reçit me VKM. Kjo gështenjë është mbi 300 vjeçare.

Maja e Rrabës (Çardakut): Është shumë e përshtatshme për alpinizëm, 2222m dhe bora e rënë gjatë dimrit qëndron deri në gjysmën e periudhës së verës. Pamjet janë mjaft piktoreske.

Shpella e Pëllumbave: Në fshatin Reç, në drejtim të Qafë Gradës, gjendet Shpella e Pëllumbave. Shpella ka shtrirje vertikale dhe eksplorimi i saj nuk është i vështirë. Shpella është e pasur me stalaktite, stalagmite dhe kolona me forma interesante. Shtegu që të shpie në këtë shpellë është përmes një mali sjkembor me shkurre dellinjash dhe bimë të tjera të egra mes të cilave dhe bimë mjeksore si sherbela.

Disa pika për tu vizituar në PNR Shkrel

- **Shpella e Shtogut:** Kjo shpellë gjendet 15 minuta ecje në këmbë nga rruga që të shpie në Razëm, pikërisht në Dukal. Kjo është një shpellë karakteristike për hyrjen e saj, për përbërjen gjeologjike dhe të veçantë që ka në krahasim me shpellat e tjera të kësaj zone, si dhe për kolonat dhe guvat.
- **Shpella e madhe në Bogë:** Kjo shpellë ka formën e një salloni të madh. Është një vendbanim parahistorik me vlera historike. Këtu mendohet të kenë jetuar banorët e parë. Shpella paraqet interes edhe për arkeologët.
- **Kanioni i Përroit të Thatë:** PNR Shkrel përshkohet nga kanioni i quajtur “Përroi i Thatë”, i cili ka një gjatësi prej 33km. Për shkak të terrenit të theksuar karstik, në pjesën më të madhe të vitit, ka rrjedhje nëntokësore. Vetëm në kohë rrebeshe të mëdha përroi mund të ketë rrjedhje mbitokësore. Në faqet shkembore veprimtari e ujit ka formuar guva e zgavrime karstike me forma shumë interesante disa prej të cilave për nga madhësia mund të konsiderohen shpella. Shëtitja në këtë pjesë të kanionit mund të bëhet nga kushdo pasi nuk paraqet asnjë vështirësi.

Shtigje të shënuara në PNR Shkrel

Shtigje të shënuara brenda PNR Shkrel:

1. Razëm – Fushëzezë – Qafë e Keqe – Bogë
2. Razëm – Graben – Qafa bilanit – Xhaj
3. Razëm – Krenazhdol – Q. Kunorës – G. Vrinit
4. Dedaj – Lohe e Sipërme – Prelnikaj – Qafë-Gradë – Repisht
5. Razëm – Shpella e shtogut
6. Qafë-Gradë – Repisht – Shtegu I Keq – Paru – Dodç – Qafë-Gradë
7. Ducaj – Gropa e Shtogut – Qafa e Shtogut
8. Shtegu rrethor I masivit të Gështenjës

Shtigje që lidhen me fshatra të tjerë:

9. Razëm – Qafa Veleçikut – Jugomire – Rrapsh (lidhje me Kastratin)
10. Razëm – Pjetroviç – Bratosh (lidhje me Kastratin)
11. Ducaj – Brushtull – Troshan – Qafa e Liqenit – Kaprrë “Syri I Kaltër – Ndërlysaj (lidhje me Shalën)
12. Bogë – Qafa e Bigës – Livadhet e Bogës – Qafa e Dobraçes – Nikç (lidhje me Kelmendin)
13. Bogë – Qafë e Keqe – Fushëzezë – Qafa e Kapes – Brojë – Kozhnje (lidhje me Kelmendin)
14. Bogë – Gropa e Portës – Shtegu I Dhenve – Theth (lidhje me Shalën)

This project is funded by
the European Union
Ky projekt financohet nga
Bashkimi Evropian

AGENZIA ITALIANA
PER LA COOPERAZIONE
ALLO SVILUPPO

giz

Insieme, per un mondo possibile